

szegények és rabszolgák számára állott fenn (az Esquilinuson terült el)¹⁴. A kolumbariumokba a hivatalnokok és a kevésbé gazdag személyek hamvai kerültek¹⁵.

A régi római jog (Institutiók) értelmében a temető, mint az elhunytak szellemének átengedett hely, az isteni dolgok (res divini iuris) egyik osztályát (res religiosa képezi, s mint ilyen, a forgalmon kívüli dolgok közé tartozik¹⁶.

A mai római jog (Pandekták) nem ismeri a régi római jog értelmében vett res divini iuris (és így a res religiosa) fogalmát. A közép- és újkor s a kánonjog teljesen átalakította a római jog tanát¹⁷. A temetők tekintetében jelenleg fenálló jogelveket azonban nem itt, hanem tanulmányom harmadik (és legfontosabb) részében ismertetem.

Ezzel elérkeztünk az első rész végéhez (a kereszténységig). A második közlemény az egyes egyházaknak a temetőiről szóló szabályait adja, a harmadikban pedig a világi jog szempontjából tárgyalom majd e kérdést. (Folytatása következik.)

¹⁴Meyers Konv. Lex. 3. kiadás, II. kötet, 878 oldal.

¹⁵Columbarium a. m. galambház, ezenkívül sorban egymás felett álló ütegek a földalatti sírboltokban, melyekben a hamvvedreket helyezték el. Columbariumnak neveztek végül magát a sírboltot is. Pallas Nagy Lex. IV. kötet, 471 oldal. — Jakobi: Universal Lex. 140. oldal.

¹⁶Dr. Vécsey: A Római jog külső története és Institúciói 1886. 215. oldal. — Dr. Mackeldey: A Római jog tankönyve, 14. kiadás, 170. oldal, 156. § (c) N. — Dr. Baron Andrássy: Institúcióje Rimskog prava, 4. kiadás, 130—31. oldal. — Serafini: Institúcióje Rimskog prava, 5. kiadás, I. könyv, 99. oldal.

¹⁷Dr. Eggersdorfer: Predavanja o Pandektama I. kötet. 169. oldal. — Magy. Jogi Lex. III. kötet, 50. oldal.

LISZT FERENC

Ma, amikor az egész világ nagy ünnepségek keretében emlékezik meg hatalmas zeneköltőnk kettős jubileumáról, amikor országunk kisebbséglakta területein, úgy Szuboticán, mint többi városainkban művészi hangversenyek keretében emlékeznek meg Liszt Ferenc nagyságáról, nemzedékünk megemlékezéseként — az alábbiakban közlünk néhány mozaikot, melyek nagy zeneköltőnk életének apró töredékeit mutatják be.

Egyszerű volt az a kis hajlék, melyben először látott napvilágot a gyermek Liszt, a zene, a szerelem, a szeretet eljövendő apostola, akinek a muzsikája elbűvölte a világot.

A lángész keletkezése örök titok, melynek csodálatos törvénye véges emberi ésszel ki nem fürkészhető. Százhusz éve annak, hogy átlépte a horizontot a csillag, melynek sziporkázó fénye szinte elkápráztatta az embereket s megállt Doborján falucska egyik háza felett. A házban kis gyermek született. Az ő csillaga volt talán az az égi tűnemény, mely bevilágította az égboltot azon az őszi éjszakán s sugarát küldte az újszülött homlokára ?

*
* *

Az üstökös eltűnt az égről, az emberek elfelejtették az égi csodát, de egy sugara itt maradt a földön, tovább ragyogott a szöszkefűrtű, törékeny gyermek homlokán, az isteni szikra fénye lelkében, melynek erejét mindenki érezte, mikor a pozsonyi hercegi palota zsufolásig megtelt koncerttermében a csodálatos kis gyermek kezei alatt megszólalt a zongora. Szinte extázisba hozta hallgatóit ez a gyermek, kinek mindez oly természetes volt, oly magától értetődő. Játéka nem pózolás, hanem a gyermek lelkének őszinte megnyilatkozása.

„Deus est in nobis“ — kiáltotta az egyik zenei tekintély. S valóban nem érdemli meg a lelkesedésnek így feltörő szavait a gyermek, kinek a zordarcú, viharoslelkű Beethoven a barátja, ideálja, első ábrándjainak megtestesítője, kinek álmai nem fordulnak a tündérmesék fényt, gazdagságot, boldogságot ígérő világa felé, hanem azt az országot keresi, mely nem e világból való, mely nem ígér egyebet, mint béketűrést, lemondást, de megadja a lélek tiszta harmóniáját, az emberi élet legfőbb igazságát.

*
* *

Az élet magának követeli az élt s iparkodik elfeledtetni a megdicsőültek, a csend, a lemondás birodalmát.

Páris lüktető élete magába foglalja a doborjáni házikó lánglelkű szülőltét. A törékeny gyermek iffúvá serdült, aki tudja már értékelni önmagát s előtte az élet minden nagyszerű ígéréssel.

A szíve úgy zsong, mint a felhangolt lant, annyi érzés, bizonytalanság, életvágy forr benne. Úgy vágyik valakire, akivel azt megoszthatná. Az első nyilott rózsának, melyet felé lenget a szél, „oly szűzen, mintha mély álomzenére a Végtelen felel“ — utána nyúl. De elfelejti: a rózsának tövise van. Még meg sem érinti a virágot s a tövis már sebet ejt rajta.

Caroline de Saint-Criqu Mme d'Artigano lett. Az első csatlódás nagy megrázkódtatás, utána másutt keresi a vigasztalást. A forradalom mámora felrázza fájdalomba merült lelkét, új életerővel lantjába csap s Forradalmi Szimfóniája egybevegyül a Notre Dame harangjainak s a lázas tömeg zúgásával.

*
* *

A művész lelke olyan, mint az eol-hárfa, sok húrja van s a szellő érintésére is hangot ad. Liszt lelkének hárfáján a szeretet, a szerelem, a szépért való rajongás akordjai szóltak a legzengőbbben, húrjai egyformán mélyen zengtek a húshól-vérből való szerelem, az odaadó baráti szeretet, érintésére. Szerette a lélek erkölcsi tisztaságát mint szépséget s ha szíve belefáradt mindabba, amit az élet neki nyújthatott, lelke minden hívságtól megtisztulva égi régiókba emelkedett, hogy hódolatát vigye az Isten-anya számolya elé. De Liszt ekkor még fiatal volt, férfias ereje teljében s az élet magának követelte őt s adott mellé mindig társat, kinek szíven keresztül megismerje az élet gyönyöreit, örömét fájdalmát.

Marie d'Angoult szép keze pendíti meg a földi szerelem húrját Liszt szív-hárfáján. Szerelme nem tovatűnő délibáb, elérhetetlen ábránd, ő gyönyörtigérő valóság. „Lehet, hogy nem te vagy a nő, akire szükségem van, de az vagy akit kívánok.” E pár szó jellemzi, ki volt Liszt számára Marie d'Angoult. Színpompás virág, melynek illatát mohón szívta be a művész lobogó életvágya. De a hirtelen s oly hévvel felcsapó láng hamar hamvába full. Az elcsitult, kielégült vágy nyomán csak az elteltség, a hideg unalom marad, mert a lelkük nem lett eggyé. Sokkal önállóbb szellem mindkettő, semhogy fel tudna oldódni a másikért való odaadásban. De szerelmük nem marad nyomtalan. Felhőtlen boldogságuk ege alatt eltöltött gyorsan tovatűnő napok emlékét megpecsételte három kis gyermek a művész első költeményei, szívének első lírai hangja.

* * *

Akit a sors, az élet szeret, nem elégszik meg azzal, hogy szerettesse magát, nem csak kapni akar, hanem adni is. De hogy a szeretet melegét érezhesse, lelkét egészen egynek kell érezni valakiével. S ez a valaki, kinek élete elválaszthatatlan lett örökre a Mesterétől, jobban mint bárkié, — nem nő volt. Egy barát, akinek neve aranybetűkkel íródott fel nemcsak Liszt, de az emberiség kultúrtörténetébe: Wagner Richárd. Úgy fonódik az életük egybe, mint ahogyan a folyondár keres támaszt a tölgyóriás tövében. S az erős tölgy felkarolja a folyondárt, gyámolítja, felsegíti a magasba. Ez Liszt és Wagner élete. „A te ragyogó tekinteted termékenyítő fénnel árasztotta el lelkemet, kibékített önmagával s gyöngéden símogatta körül”, — mondta egyszer Liszt. „Boldog voltam, végtelenül boldog, hogy érzélhettem létezésedet”, — írja Wagner Lisztnek.

S amikor a két szenvedélyes lélek barátsága ellenségeskedéssé vált egy időre s olyan volt ez, mint a nyári vihar, mely után az ég könnyesíkos arca még derültebb lesz.

* * *

Sok arc, sok szív, rajongó élet kíséri a művészt élete útján, ki sohasem fáradt bele, hogy elfogadja a felé áradó szeretetet, de azért érzi hiányát egy élettársnak, ki mindvégig osztályosa marad sorsának, kiben felleli majd az édesanya szerető gondoskodását is, akit oly rég elhagyott a gyermekművész a doborjáni házban. S a szerető szíveket a sors egybefűzi, bármily távolság is választja el őket, Orosz földnek, a régi bizánci városnak, Kievnnek leánya, ki a művész egész életét hűséges kitartással, féltő aggodalommal kíséri: Carolyne de Sayn Wittgenstein. A szerelem, a szeretet és hála fűzi Lisztet barátnőjéhez. Ez a tizenöt esztendő, melyet Carolyne szeretete sugároz be s energiája serkent, az az időszak a művész életének, ami a természetben az áldáshozó ős, — munkássága gazdag, mint a gyümölcsseinek terhe alatt roskadozó fa. E tizenöt év nagyszerű termése a simfonikus költemények: Tasso

tragikumának, a Mareppe balladának, Prometheus szenvedésének és megdicsőülésének simfoniája, az Esztergomi mise, az Orfeusz, melynek siralmán át Liszt az eszményi iránt való sóvárgó lelke zendül meg, a Les Preludes, a túlvilági megdicsőülés előjátéka, a H-moll szonáta, a Faust szimfonia. Gyenge egy toll arra, hogy mindezek méltatására vállalkozzék.

„Csak el ne szakítsanak egymástól” — írja Liszt az ő Carolynejének. S az átremélt tizenöt esztendő, melyben szívük dobbanása oly egy volt a muzsika ritmusában, nem szentesíthették meg a törvénnyel házasságukat. A társadalom' fonák rendje, az előítéletek elválasztották a két szerető szívet, melynek a kísérő akkordokat már megkomponálta a művész „Ünnepi hangjaiban. De megörökítették frigyüket a Simfonikus költemények, melyeket Liszt így ajánlott: „Annak, ki életem társa, gondolataim égboltja, élő imádsága és menyországa marad — Jeanne Elisabeth Carolynek”.

*
* *

Kifáradt a vén keselyű, hosszú volt az út s pályája magas ívelésű. Folyton lángoló lelke lassan önmagát emészti fel s nem érez mást, mint vágyat oda, abba az országba, melynek ígérete már gyermekkorában úgy vonzotta, vágyik egy tisztán esengő akkordra, mely feloldja a nagy disszonanciát, amint ő az életet nevezte.

Róma, az örök város harangjainak zúgása elhatol túl a római campagnán a Villa d'Estéig, melynek terraszán ezüsthajú aggastyán a kottapapir fölé hajol. Lelkében visszhangra talál a harangok szava s ez a visszhang már a Requiem akkordjait zengi. Nem fél a haláltól, mert ez szabadulása a szellemnek attól a porhüvelyétől, mely szárnyát szegi, csak mert gyenge lévén, nem képes annak röptét követni. A békés halál csak jutalma lehet egy oly életnek, mint Liszté, ki a szépben az istenséget imádta, az élet alkotásában a szépet.

*
* *

Árván hever a lant, kihullt a kézből, az újjak, melyek érintésére oly varázslatos zene kelt életre, — örökre elpihentek. De a húrok muzsikája él, ma már betölti az egész világot, felmelegíti a lelkeket, kik vágyakozva, szeretettel keresik fel a lánglelkű zeneköltőnk génuszát.

Hermec Lala